

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

«Ένας λαός υφώνεται άμα
δείξη πως δέ φοβάται την
αλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φυ-
σικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΑΚΗ 2 ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΑ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 285

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ. Ιστορικά Ξεγυμνώματα (συνέχεια).
ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ. Για ένα άλλο δράμα και μια κοινωνία (τέλος).
Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Τα Γεωργικά του Βιργιλίου. — Βιβλίο δεύτερο.
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ. Για ένα δράμα, για έναν κριτικό.
ΕΥΡΥΔΙΚΗ Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. Της κλεμμένης ή μάνας.
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ. Στον «Εργάτη» του Βόλου. ΒΡΗΜΟΝΑΣ. Διορθώματα.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Μ. Δ. Φραγκούδης, Μητρος Δεσποίνης. ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ

§ 8

Πατριαρχικές Δημοπρασίες.

Δέν άργήσανε νά τό νοιώσουνε οί 'Οσμανλήδες πώς δέν είχαν ανάγκη νά σεβαστούνε τά πρώτα ταξίματα τους, άφού μήτε ο παραμικρός πιά φόβος γιά ένωση μέ τή Δύση δέν έμνησκε κατόπι από διάφορα Εύρωπαϊκά περιστατικά. Γλήγορα λοιπόν κατάντησαν άγραφο χαρτί τά Βεράκια. Έβαλαν κ' οί 'Ιησουίτες τό μερτικό τους, κυνηγώντας τήν ταπεινώσή μας μέ κάθε μέσο. 'Ο,τι όμως δέν έκαμε μήτε ο λιγοστεμένος φόβος τής Δύσης, μήτε ή 'Ιησουίτικη ραδιουργία τά πόσωναν οί 'Εκκλησιαστικοί άρχηγοί μας ίδιοι τους, μέ τή φιλαρχία, μέ τή φιλοχρηματία, μέ τήν πρόστυχη πολιτική τους. Καί τί νά περιμένεις άλλο; 'Ολοι οί άνθρωπώτεροι είχανε φύγει, καθώς γνωρίζουμε, κι αφήκανε, μέ λίγες και μικρές εξαίρεσεις, τό καταπάτι στον τόπο. 'Απ' αυτό τό καταπάτι έπρεπε νά βγούνε όδηγοί, προυχόντοι, ιερείοι, δεσποτάδες, πατριαρχάδες. Είναι άραγες νάπορήσουμε πού έγιναν όλα έγιναν; 'Η δέν είναι καλλίτερα νά δοξάζουμε τό Θεό τής Ρωμιοσύνης; πού δέ μάς ήρθανε και χειρότερα, πού δέν κατέθηκε τέλειος όλεθρος νά μάς σαρώση από τή γής; 'Ο ιστορικός πού ακολουθώμε δέ θέλησε στην άρχή νά τά φιλολογήση αυτά, άφού, λέει, μήτε ο Μελέτιος δέν είχε τό θάρρος νά τά καλοπή. Τί ανάγκη, λέει, μια κ' έλειψαν πιά έκείνα τά σκάνταλα! Μού φαίνεται κρίμα πού τόν άρμήνεψε έτσι τής ιστορίας τό χαρακτήρα και τό σκοπό. Προχωρώντας ως τόσο δηγέται άρκετά γιά νά μ'ην καταφύγουμε

σε ξένες πηγές, και μέλιστα φαρμακωμένες από θρησκευτικά και φυλετικά μίσητα. Άρκετά πικρή ή γυμνή ή αλήθεια.

Άρχισαν τό χορό μερικοί από τήν Τραπεζούντα, ύστερ' από τό χαλασμό της (1461). Έταξαν του Σουλτάνου χίλια φλουριά τό χρόνο άν άφινε νά μπή δικός τους Πατριάρχης άντίς τό Μάρκο τό Δεύτερο. Κ' έτσι ανέθηκε ο Συμεών ή Τραπεζούντιος. Περνούνε δέν περνούνε δυό χρόνια, κι ο Διονύσιος τής Φιλιππούπολης προσφέρει δυό χιλιάδες. Δικός του λοιπόν ο θρόνος. Άλλα δώδεκα χρόνια, κι ο Ραφαήλ προσφέρει του Σουλτάνου κ' ένα πεσκέσι από πεντακόσα φλουριά. Λίγο ακόμα, και τό χρονάτικο δόσιμο γίνεται τρείς χιλιάδες φλουριά, ξω τά πεσκέσια σε αλικούς, σ' ευνούχους, γενίτσαρους, γυναίκες του σεραγιού κτλ. Αυτά όλα τά πλέρωνε βέβαια τό δυστυχισμένο τό σπέρμα. Άργότερα, στα 1508, ο Παχούμιος ο Δεύτερος σιωπηλά χιλιάδες φλουριά γιά νά διαδεχτή τόν ξορισμένο τόν 'Ιερεμία τό Δεύτερο. Έτυχε τότες νά βρίσκεται στην Πόλη ο 'Αλεξανδρείας, και νά παραπονεθώ στο Ντιβάνι, πού δέχτηκε τόν άνάξιο τόν Παχούμιο. Πρόστιμο λοιπόν κι ο 'Αλεξανδρείας, τρείς χιλιάδες φλουριά, γιά νά μ'ην πάθη χειρότερα. Δέν περνάει πολύς καιρός, και γίνεται νέα δημοπρασία. Άνέθηκε τότες τό Πατριαρχίληκι είκοσιτέσσερες χιλιάδες φλουριά, κι άγοραστής ο «Φιλιππουπόλεως». Μόλις καλοκαθίζει ο «Φιλιππουπόλεως», κ' οί φίλοι του 'Ιερεμία προσφέρουνε σαράντα χιλιάδες φλουριά γιά τόν άδερφό του τό Νικηφόρο. Δέχεται ο Σουλτάνος, ανεβαίνει στο θρόνο ο Νικηφόρος.

Αυτά, όταν έπαιρνε τόν παρ' ο Σουλτάνος. Άργότερα όμως, τό δέκατο έβδομο αιώνα, όταν ή δουλειά αυτή πέρασε στους Βεζίρηδες, ο Μέγας Βεζίρης 'Αλή Πασάς ζητούσε πεσκέσι έκαστό χιλιάδες φλουριά, κι όχι γιά πατριαρχίληκι, παρ' γιά καμιά τρακοσαριά Μητροπολίτες πού έγκρινε. Εόδεψε τότες ο Πατριάρχης τριάντα χιλιάδες τάλλαρα γιά νά συχάση τόν 'Αλή. Όταν οί 'Ιησουίτες ραδιουργούσανε γιά νά ρίξουν τόν Κύριλλο τό Λούκαρι, ξόδεψαν κι αυτοί σαράντα χιλιάδες τάλλαρα. Κι όταν πάλε οί φίλοι του Κύριλλου άναγκαστήκανε νά πολεμήσουνε μέ τά ίδια όπλα τους 'Ιησουίτες, και νά ξανανεβάσουν τό Λούκαρι, μόλις πέτυχαν άφού ξόδεψαν έκαστόν ογδόντα χιλιάδες τάλλαρα. Σ' έβδομηντα έφτά χρόνια μέσα, από τά 1623 ως τά 1700 έχουμε πενήντα πατριαρχάδες μέ πενήντα χοντρές δωροδοκίες.

Έίχε καταντήσει είδος διπλή ψώρα κ' έτρωγε τό έθνος. 'Η τούρκικη ή άχόρτασιά μεγάλωνε τήν κληρική σιμωνία, κ' ή κληρική σιμωνία θέριευε τήν

τούρκικη τήν άχόρτασιά. Πατριάρχης πιά δίχως δωροδοκία δέν μπόρεσε νά θρονιαστή.

Τά οικονομικά τής Μεγάλης 'Εκκλησίας είχανε φτάσει στα μη παρακείθε. Βγήκε μια φορά ο 'Ηγεμόνας τής Μολδαβίας ο Βασίλειος, και πλέρωσε τά εκκλησιαστικά τά χρέη. Έστερ' από έκαστό χρόνια όμως τά χρέη του κοινού έγιναν, κατά τό λέγει του Σχμουήλ του Πρώτου, κι από τίς Πυρκαϊδες πιά μεγαλύτερα.

Δέν είναι ανάγκη νά πάμε παρεμπρός γιά τήν ώρα. Καίρός μας νά σταθούμε, και νά μείνουμε βουβόι από τή θλίψη κι από τήν άγανάκτηση. Ένα πράμα ως τόσο είναι δίκια νάναφερθώ, πώς όσο κι άν τους βρίσκουμε αξιοκατηγόρητους τους πρώτους πρώτους έκείνους σοφούς γιά τήν άναρχή τους φευγάλα, δέν πρέπει όμως και νά φροτώσουμε όλα αυτά τά δεινά μας στη ράχη τους. Να, πού περάσανε διακόσια και παραπάνω χρόνια από τήν αλωση, πού κακό, άντίς νά λιγοστεύει μέ τό ξαναγύρισμα τής γραμματσώνης, χειρότερεν και μεγάλωνε. Τό πολύ άς λέμε πώς ά μνήσκανε από τήν άρχή στην Πρωτεύουσα τουλάχιστο οί μισοί τους, όχι πού είταν τάχα δεινοί στα γραμματικά, μά μέ τό νά έτυχαν, άς πούμε πού καλογεννημένοι και πού άνθρωπισμένοι, δέ θάρχιζε μέ τόσο αδιάντροπη γληγοράδα ή σιμωνία κ' ή γενική ή προαχυσία κ' έτσι θά ριζώνουνταν ίσως κάτι βαθύτερα τά «Προνόμια».

§ 9

Βαθειές ταπεινώσεις και βαθιές φιλοσοφίες.

Όσο γοργοσάλευαν κι άνεβοκατέβαιναν και πηγαίνειρχονταν οί 'Εθνικοί οί 'Αρχηγοί σά δαιμόνοι μέσα στην Κόλψη, άλλο τόσο κ' 'Εκκλησία κ' 'Εθνος βυθιζότανε στην ταπεινώση και στην περιφρόνηση κι από Καταχτητή κι από ξένους. Οί Βασιλικές έκείνες οί τιμές του Μοχαμέτη στον πρώτο σκλάβο Πατριάρχη, τό τάξιμό του πώς ύστερ' από τήν 'Αγία Σοφία άλλος ναός δέ θά τριγυριστή από μιναιρέδες, έγιναν όλα σε λίγον καιρό καπνός. Τους Πατριαρχάδες πιά δέν τους προσδοούσανε Σουλτάνοι και μόνο πού δέν κλωτσούσανε μέσα στο ταπεινό και τό μυριόφτωχο εκκλησίδι πού τους αφήκανε γιά Πατριαρχείο. Δώδεκα εκκλησίες στον καιρό του Μοχαμέτη, δέκα στού Βαγιαζίτη του Δεύτερου, Θεός ξέρει πόσες στον καιρό του Σελίμ του Τέταρτου, — έκείνου δά πού σοφίστηκε νά σφάξη κάθε χριστιανό πού δέν τούρκεβε, — όλες μεταμορφώθηκαν σε Τζαμιά μέ τους μιναιρέδες, κι από πεντακόσες Βυ-

*) Κοίταξε αριθ. 281, 282, 283 και 284.

ζαντινὲς ἐκκλησιᾶς δὲ μείνανε σήμερα παρὰ δύο καὶ μονάχες. Ὅσο ἀνέβαιναν οἱ τιμὲς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, τόσο κατέβαιναν οἱ Πατριαρχάδες, ἀπὸ τὸ νὰ τῶν α' Ἀγίων Ἀποστόλων στῆς «Παμμακαρίστου», ἀπὸ τῆς «Παμμακαρίστου» στοῦ α' Ἀγίου Δημητρίου καὶ ἀπὸ κεῖ στὸ σκοτεινὸ καὶ δουλόπρεπο ἐκκλησίῳ τοῦ α' Ἀγίου Γεωργίου, ἐκεῖ πού λειτουργεῖ ἀκόμα ὡς τὰ σήμερα ὁ πνευματικὸς ὁ πατέρας τῆς Ρωμιοσύνης, καὶ πλερώνει γιὰ τὶς ἀμαρτίες τῶν προκατόχων του.

Πήγαινε ὁ τυραννισμένος λαὸς στὴν ἐκκλησίᾳ μὲ περπάτημα φοβισμένο καὶ μὲ σκυφτὸ κορμὶ νὰ βρῇ παρηγορίᾳ κ' ἐλπίδα, κ' ἐβρίσκε ὅση ἐλπίδα καὶ παρηγορίᾳ μπορούσαν νὰ τοῦ δώσουνε λόγια πού δὲν καλόνιωθε, κι αὐτὰ ροδανισμένα, μισοφαγωμένα τρεχῆτα καὶ ἀδιάντροπα, καθὼς θυμούμαστε δὲ κι ἀπὸ μερικὰ χτεσινὰ μας, καὶ καθὼς κατὰ κακὴ μας τύχη βλέπουμε ἀπὸ ξένες περιγραφές τῶν καιρῶν μας ἐκείνων.

Ἦρθε ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρις, ὁ θεόσταλτος κι ὁ θεοφώτιστος, κ' ἐφεξε μιὰ στιγμὴ ὁ τόπος. Ἐλεγες μιὰ στιγμὴ πὼς ὁ δέκατος ἑβδομος αἰώνας ἐγκαινιάζε καινούρια καὶ φωτεινότερη ἐποχὴ. Τὸ τυπογραφεῖο ὡς τόσο πού σύστησε, τοῦ τὸ κατὰστρεψαν οἱ Ἰησουῖτες. Τάπλοποιημένο τοῦ τὸ Βαγγέλιο μῆτε τὸ διάβασαν. Τοὺς εἶδαμε τοὺς ἀγῶνες του καὶ τὶς ἀγωνίες του. Ἄλλος τέτοιος δὲν ξανάηθε πιά ἀπὸ τότες. Ἦρθαν βελήσοφοι Δασκάλοι καὶ καταπιαστήκανε νὰ γιατρέψουνε τὴν ἐθνικὴ τὴ γάγγραι, νὰ μὲ φιλοσοφίης. Ἦρθε ἄλλος Κύριλλος, ὁ Πέμτος, ἕνα αἰὼνα κατόπι, καὶ σύστησε εἶδος Λύκειο στ' Ἅγιο Ὅρος, αἶον δυστυχῶς τοῖς Γραικοῖς οὐδέπω ἐφάνη. Διορίστηκε ἐκεῖ ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις καὶ δίδαξε πέντε χρόνια, τί θαρρεῖτε, Λογικὴ, Μεταφυσικὴ, Ρητορικὴ, Θεολογία. Τὰ ἴδια τὰ πηλιά τ' Ἀθηναῖκα τῆς ἐποχῆς τοῦ Σύλλα. Καταλληλότερα μαθήματα γιὰ νὰ μὲν τυφλὸ καὶ τὸ ἔθνος κι ὁ κληρὸς, τυφλὸ ἀπὸ τὰ κοινὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρωπίνου πού τοὺς χρειαζόντανε, δὲν μπορούσαν νὰ διαλέξουνε. Δὲν τοὺς καλοῦσαν ὡς τόσο αὐτὰ τοὺς Ἀγιοῦτες Καλόγερους. Τὸν ζούλεψαν τὸν Εὐγένιο. Ἀντὶς νὰ τὸ χαίρουνται πού δὲν πασκίζαν οἱ δασκάλοι νὰ νοῖζουνε τοῦ λαοῦ τὰ μάτια, τοὺς κατὰ τρεζάν. Ἐκλείσε λοιπὸν τὸ Λύκειο, κ' ἔμεινε τ' Ἅγιο Ὅρος στὴν καλογέρων τὴν κατοχὴ.

Δὲν εἶναι μονάχῃ αὐτὸς ὁ κατατρεγμένος πού μας δείχνει τὴν κατάστασι τότες. Ἰσα ἴσα στὴν ἐποχὴ

τοῦ Πέμτου τοῦ Κύριλλου, τοῦ ἰδρυτῆ τῆς Ἀγιοῦ-τικῆς Ἀκαδημίας, στὴν ἐποχὴ πού ἐπαίρναν κ' ἐδιναν τὰ γράμματα κ' οἱ σοφίης, ὅχι μόνον διπλασιάστηκε τὸ κοινὸ χρέος, ἀπὸ πεντακόσια πούγγια σὲ χίλια, παρὰ καθιερώθηκε καὶ καινούριος χρονιάτικος πατριαρχικὸς φόρος, τὸ *μουκαρέμι*.

Μιὰ καὶ ξανάρχισε ὁ δασκαλισμὸς νὰ δουλεύη, ἡ θεωρητικὴ, ἡ σοφιστικὴ, ἡ ἀπραγὴ κρᾶσι τοῦ ρωμαϊκοῦ σκαριῦ δὲν μπορούσε νὰ τὸν ξετινάξῃ ἀποπάνω της. Ἐρχεται λοιπὸν ὁ Σεραφεῖμ ὁ Δεύτερος, φέρνει τὸν Εὐγένιο ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ τὸν ἐδιορίζει νὰ διδάσκῃ «πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ μάθησιν» μαζί μ' ἄλλους τρεῖς «διδασκάλους». Ἀκούστε τί λέει ὁ ἐγκωμιστής του, μὴν τύχη καὶ δὲν τὸ πιστέψετε πὼς εἶταν τοῦ Σύλλα οἱ καιροὶ καὶ ξανάηθαν. «Ὅστε τὴν παροιμίαν τοῦ Φαναρίου Ἀθηνόπολιν κατεστήσατο. Ἐκεῖ γὰρ Εὐγένιος ἦν τότε θεολογῶν, ἐκεῖ Δωρόθεος φιλοσοφῶν, ἐκεῖ ρητορῶν Κριτίας, ἐκεῖ Ἀνκίας τὰς ρητορικὰς τέχνας διδάσκων». Ἀφερμ, Ἀφερμ! Ὁ φῶναζε τότες ὁ Σεχιουλίσλαμης τραβώντας τὰ γένεια του.

Ἦρθαν κατόπι κι ἄλλα παιδευτικὰ κινήματα, μερικὰ κάπως ὠφέλιμα καὶ σωτήρια, τὰ πώτερα μάταια κι ἀνωφέλευτα, καὶ μάλιστα βλαβερά. Τὰ ραδιάζει κι αὐτὰ ὁ ἱστορικὸς μας ἀπάνω στὸν ἐνθουσιασμό του, καὶ κτεβαίνει ὡς τὸ δέκατο ἔνατο τὸν αἰῶνα. Προτιμοῦμε ὅμως νὰ μὴν τὰ γυγίζουμε αὐτὰ παρὰ σὰν ἐρῆνι ἡ ὥρα νὰ μελετηθοῦν τὰ αἷτια πού ἐφεραν τοῦ δέκατου ἔνατου αἰῶνα τὶς ἀλλαγές. Ὅσα ἀναφέραμε ἐδῶ σῶνουμε γιὰ νὰ μᾶς δεῖξουνε μὲ τί ἀκατανόητα γιατροσόφια πασκίζανε νὰ γειάνουν τὸ χτικιασμένο, τὸν ἀποσταμένο καὶ τὸν ταπεινωμένο λαὸ μας ὅλοι τοὺς, ἐξὸν ἕως καὶ μονάχος, ὁ Λούκαρις.

ΡΥΤΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Η ΛΑ'ΓΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

εἶναι *TAMIEYTHPIO* γιὰ τὸ λαὸ καὶ δέχεται καταθέσεις ἀπὸ *μιά δραχμὴ* κι ἄπάνω.

Σοῦ πλερώνει τόκο 4 1/2 % καὶ σοῦ δίνει πίσω τὰ χρήματά σου ὅποτε θελήσεις εἴτε ὅλα εἴτε μέρος ἀπ' αὐτά.

ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΤΟΥ ΒΙΡΓΙΛΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τῆς γῆς τὸ δούλεμα ὡς ἐδῶ καὶ τοῦρανοῦ τὰστέρια·
Καὶ τώρα, Βάκχε, πάλιν ἐσὲ καὶ τὰ βεργὰ τοῦ λόγγου·
Ἀντάμα σου καὶ τῆς ἐλῆας, πού ἀξάνει ὀκνά, τὸ σόϊ,
Ἐλα, ὦ Ἀθηναῖε πατέρα, ἐδῶ — ἐδῶ ποῦνε τὰ πάντα
Γιομάτα ἀπὸ χαρίσματα δικά σου, πού γιὰ σένα
Ὁ κάμπος τὸ χινόπωρο σταφύλια φορτωμένος
Ἀρθεῖ, κι' ἀφρίζει στοὺς ληνοὺς τοὺς ἐξέχειλους ὁ

[τρίτος —

Ἐλα, ὦ Ἀθηναῖε πατέρα, ἐδῶ, στὸ νέον τὸ μούστο βούτα
Μαζῇ μου τὰ γυννὰ μηριά, σὰ βγάλης τοὺς κοθόθρονους.
Καὶ πρῶτο ἀπ' ὅλα στὸν πλάσμο τῶν δέντρων

[εἶναι ἡ Φύσις

Πολύτροπη· τί μερικά, χωρὶς νὰ τὰναγκάζει
Κανέναν, ἀπὸ λόγους τοὺς γεννιῶνται καὶ σκεπάζουν
Τοὺς κάμπους καὶ τὰ φειδωτὰ ποτάμια, σὰ νὰ ποῦμε:
Οἱ τρυφεροὶ οἱ παλιουριεῖς, τὰ λυγρὰ τὰ σπάρτυ,
Οἱ λεῦκες κ' οἱ ἀσπρογάλατες λιεῖς, πού οἱ φυλλο-
[σιεῖ τους

Λαλοῦν. Καὶ πάλι μερικά σὰν πέσει σπόρος χάμον·
Φυτρώνουν, ὅπως οἱ ψηλὲς οἱ καστανιὲς κι' ὁ πρῖνος,
Πού γιὰ τὸ Δία τῶν ροιμανῶν φυλλομανῶ μεγάλος
Ἦ καὶ τὰ δέντρα πού οἱ Γραικοὶ στοχάζονται μαντεῖα.
Κι' ἄλλε καθὼς οἱ κερασιεῖς, ἢ κι' ὁ φτελῆς, λογγάρε
Πετοῦν ἀπὸ τὴ ρίζα τοὺς πυκνότετο· στὸν ἴσκιον
Τὸν ἀπλωτὸ τῆς μάννας τῆς τραναίνει ἡ δαφνοπούλα.
Ἐδῶκε ἡ φύσις στὴν ἀρχὴ τοὺς τρόπους τούτους μόνο
Καὶ προσιεῖ μ' αὐτοὺς κάθε λογῆς ροιμάνι,
Κάθε λογῆς χαμόδεντρο καὶ τῆγισμένα δάση.
Μὰ εἰρήνη προουδεύεται ἡ ἴδια ἡ πράξις κι' ἄλλους:
Τοῦτος φρενὰ ἀπὸ τύπαλὸ τὸ σῶμα τῶν μαντῶν
Ἐσκέλλει καὶ ποθόνει τὰ σ' ἀλάνια· μὲ τὸ χῶμα
Σκεπάζει ἐκείνος τοὺς κορμούς, ἢ καὶ τετρασιασμένα
Παλούκια, κι' ἀπὸ μυτερὸ σκληρόξυλον πασσάλους.
Καμπόσα δέντρα καρτεροῦν στὸν τόπο τους νὰ κάμουν
Ζωντανέμενες φυταλιεῖς, καὶ τῶν καταβολάδων
Οἱ ζαβωσιεῖς μὲ χῶματα νὰ πλακωθοῦν. Καμπόσα
Τεὲς ρίζες δὲ χρειαζόνται, καὶ ἐξγνοιστα ὁ κλαδοῦχος
Πάλι στὴ γῆς τὰ ἐκλῶνα μπιστεύεται καὶ ρίζα —
Ὡ τὸ παράξενο ἄκουσμα — λήϊτον ξεπετάζει,
Ὅταν σκιστεῖ ὁ κορυοῦπαλος, τὰπόδερο τὸ ξύλον.
Καὶ θε νὰ ἰδοῦμε τὸ συχνὸ στοὺς κλάδους ἐνοῦ δέντρου
Ἀζήμωτα νὰ γέρονται κλαδιά ἄλλονοῦ, νὰ βγαίνουν
Στὲς ἀλλαγμένες ἀγλαδιεῖς τὰ κεντρωμένα μῆλα,

ΓΙΑ ἘΝΑ ἈΛΛΟ ΔΡΑΜΑ ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ*)

Εἶναι μοιραῖο, φυσικὸ ἢ ἐξέλιξι σὲ κάθε κοινω-
νία καὶ τέχνη νὰ νύνηται συνήθως μ' ἐπίφραση ξενό-
τροπη. Ὁ Ξενοπούλος, πού τὴν ἀναθεματίζει τώρα,
στὰ νιάτα του ἀκουσε. Ἰερρῶ, κατηγορίες ὁμοιες·
αὐτὸς ἔμπασε ἀπὸ τὴ Γαλλίᾳ τὸ ἀστικὸ ρομάντισ. Τὶς
ἀκούσαν κι ἄλλοι μεγαλήτεροι πού σὲ φιλολογίης ξέ-
νες. Ἡ αἰσθητικὴ κι αὐτὴ δὲν πέφτει ἀπὸ τὰ σύγνεφα·
οἱ κοινωνικὲς συνήθειες τὴν προσδιορίζουν κ' εἶναι
στενὰ δεμένη μὲ τὰ ἐνστικτὰ τῆς τάξης μας. Μὲ τὰ-
στικὰ του τέτια καὶ ὁ Ξενοπούλος καταδικάζει σήμερα
μὴ τάση ἐπαναστατικὴ. πού σημαδεύεται στὸ νεαρό
μας δράμα. Γιὰ τοῦτο μὲ θυμίζει τὸ Ραμὰ. Ὁ ἕνας
στὴν αἰσθητικὴ, ὁ ἄλλος στὴν κοινωνιολογία, ἐκπρο-
σωποῦν κ' οἱ δύο τοὺς τὴν ἀντίδραση. Σμίγουν στὴ

*) Ἡ ἀρχὴ του στὸ περιεχόμενο φύλλο.

σκέψη, ἀκόμα καὶ στὰ ἴδια λόγια. Ὁ Ραμὰς ἦταν ὁ
πρῶτος, πού σήκωσε φωνὴ ἐναντίον τοῦ Σκληροῦ καὶ
μὴ ἀπ' αὐτῆς ἐνστάσεις του γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ τελευταίου,
πού κίνησε τὴν κοινωνικὴ συζήτηση στὶς στήλες τοῦ
«Νουμὰ», ἦταν πὼς αὐτὸ δὲν ἔχει τοπικὸ χαραχτήρα.
«Τὸ τοπικὸ χρώμα τῶν «Ἀλυσίδων» εἶναι ἀπατη-
λὸν» λέει κι ὁ Ξενοπούλος, ξένα δαιμόνια πὼς εἰσά-
γουν κατηγοροῦνται καὶ τὰ δύο ἀπὸ τοὺς δύο. «Χρή-
σιμη φτώχεια, προλετάρια, ἐργάτες δὲν ἔχουμε στὸν
τόπο μας», κότεται καὶ σκίζεται ὁ συγγραφέας τῶν
«Παλιῶν καὶ τῶν Καινῶν», «στὸ ρωμὸ συνείδησι
δὲ θὰ ξυπνήσῃ ἴσως ποτέ», χρησιμοδοτεῖ ὁ κριτικὸς
τῶν «Ἀθηνῶν» καὶ «Παναθηναίων». Μήνας δὲν πρό-
φτασε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ διαδεδομένο τοῦ πρώτου κ' ἐ-
χω μπροστά μου μιὰ ἐφημερίδα μὲ πρόγραμμα σοσια-
λιστικὸ ἐλκικότατο. Βγαίνει στὸ Βόλο κ' «Ἐργάτης»
λέγεται. Δὲν τὴ βγάδουν δημοτικιστὲς γνωστοί, φα-
ναικοί, καὶ ὡς τόσο εἶναι γραμμένη στὴ γλῶσσα τοῦ
λαοῦ. «Ἀμα οἱ προλετάρια ἀναλάβουν τὸν ἀγῶνα θὰ
μεταχειριστοῦν τὴ ζωντανὴ γλῶσσα» ἔλεγε τὸ βιβλίο
τοῦ Σκληροῦ, πού γιὰ τὸ Ραμὰ δὲν εἶχε τοπικὸ χαρα-
χτήρα. Τὸ βιβλίο αὐτὸ νᾶμπασε τάχα τοὺς ἐργάτες
στὸ Βόλο, πού παρουσιάζονται ὡς ἀνεξάρτητη κοινω-
νικὴ τάξι ἐτοιμὴ νὰ πολεμήσῃ τὴν κυρίαρχη πλουτο-

κρατία. Αὐτὸ τὸ ξύπνημα τῆς ἐργατικῆς τοῦ Βόλου,
δὲν εἶναι ξύπνημα συνείδησης τοῦ ρωμιοῦ ὡς ἀτό-
μου καὶ ὡς μέλους κοινωνίας, πού ὁ Ξενοπούλος τὸν
καταδικάσει σὲ αἰώνιον ὕπνο; Πού βρίσκονται τὰ
προσδευτικά, τὰ ριζοσπαστικὰ στοιχεῖα στὴν Ἑλλά-
δα; ρωτάει ὁ Ραμὰς μὲ κάποιον ξάφνημα. Νὰ πᾶ, ἄ-
κου τὰ, ἡ φωνὴ τοῦ σᾶς τὸ λέει πού βρίσκονται. Στα-
θῆτε, περιμένετε κι ἀκούτε σὲ λιγάκι τί θὰ ξυπνήσῃ
καὶ στὸν Πειραιᾶ, στὴν Πάτρα, ἐκποικίλη στὴ Λά-
ρισα, στὴ Σύρα, στὴ Ἀργολίδα καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι.
Τὶς «Ἀλυσίδες» τὶς χειροκρότησαν οἱ φοιτητὲς στὸ
θέατρο, ἀν δὲ γελέμεται, αὐτοὶ πού παραπρόπερσι ἐκαί-
γαν τὰ προγράμματα τῆς μισομαλλιαρῆς μετὰφρασης
τῆς Ὁρέστειας. Σταθῆτε, περιμένετε καὶ βλέπετε σὲ
τί εἶν' ἄξιοι οἱ φοιτητὲς νὰ μεταμορφωθοῦν ἀπὸ μιὰ
ἐξέλιξι καὶ ἀν «τὸ εὐγενέστερο καὶ γενναϊότερο μέ-
ρος των δὲν κατέβη στὸν ἀγῶνα». Σταθῆτε, περιμέ-
νετε κάμποσα χρόνια καὶ βλέπετε ἀν οἱ Ἀστροῦλες
δὲ μιλᾶν γιὰ τὴν Ἀλβανία, γιὰ τὰ γυναικεῖα δικαιοῦ-
ματα καὶ στὶς πλατείες. Πὼς μίλησε στοὺς φοιτητὲς
ἐδῶ κ' ἕναν αἰῶνα ὁ Φίχτε, ἀκούς Ραμὰ. Πὼς τοὺς
μιλάει ὁ Χατζηδάκης σήμερα σ' εἶχα καλὸ νὰ φαν-
τασθῆς, ἀν ἦσουν γιὰ νὰ γένῃς ὁ ἀναμορφωτὴς τοῦ
ἐθνικοῦ, ὅπως ἔχῃς πῆλο καὶ σοῦ τὸν ἐκτιμῶ. Κάθε